

พุทธบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์*

Buddhism Intergrated with Social Work Practice

¹ณัฐหทัย นิรัตติสัย และ พระมหาสุรไกร ชินพุทธสิริ คงบุญวาสน์

¹Nathatai Nirattisai and Phramaha Surakrai Jinabuddhisiri Congboonwasana

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: Nathataini@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาหลักพุทธธรรมที่นำไปใช้ในการฝึกภาคปฏิบัติสังคมสงเคราะห์ 2) ศึกษาวิธีบูรณาการหลักพุทธธรรมกับงานสังคมสงเคราะห์ 3) เพื่อเสนอแนวทางการบูรณาการการฝึกภาคปฏิบัติของหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ประชากรที่ใช้ศึกษา คือ นักศึกษาสาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยส่วนกลางและวิทยาเขตอีสานที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาการฝึกภาคปฏิบัติ 1 การฝึกภาคปฏิบัติ 2 และการฝึกภาคปฏิบัติ 3 โดยเก็บข้อมูลทุกรูป/คน อาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และอาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนาม รวมทั้งสิ้น 77 รูป/คน

ผลการวิจัยพบว่า 1. มีการใช้หลักพุทธธรรม (สัปปุริสธรรม 7) ทุกด้านในระดับมากที่สุดในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษา โดยด้านที่มากที่สุดได้แก่ ด้านกาลัญญตา (ผู้รู้จักกาล) ด้านมัตตัญญตา (ผู้รู้จักประมาณ) ด้านธัมมัญญตา (ผู้รู้จักเหตุ) ด้านอัตตัญญตา (ผู้รู้จักตน) ด้านปุคคลัญญตา (ผู้รู้จักบุคคล) ด้านอิตถัญญตา (ผู้รู้จักผล/รู้จุดมุ่งหมาย) และ ด้านปริสสัญญตา (ผู้รู้จักชุมชน) ตามลำดับ 2. การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสังคมสงเคราะห์ นักศึกษามีการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสังคมสงเคราะห์ในระดับมากที่สุด ในเรื่องการบูรณาการด้านความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานพื้นฐาน ด้านเทคนิค ด้านทัศนคติ ด้านทักษะ และด้านหลักการให้บริการของนักสังคมสงเคราะห์ 3. ด้านความคิดเห็นต่อแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ นักศึกษามีความคิดเห็นต่อแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ด้านอาจารย์ มากที่สุด รองลงมาด้านนักศึกษา ด้านหลักสูตร และด้านหน่วยงานฝึกภาคปฏิบัติ ตามลำดับ

คำสำคัญ: พุทธบูรณาการ; การฝึกภาคปฏิบัติ; สังคมสงเคราะห์

Abstract

This research aims to 1) Study Buddhist principles applied in social work practicum, 2) Investigate methods of integrating Buddhist principles with social work, 3) Propose guidelines for integrating practicum in the Bachelor of Social Work program at Mahamakut Buddhist University. This research is a mixed-method research. The population used in the study is Social Work students of Mahamakut Buddhist University students from the Social Work

*Received October 9, 2024; Revised January 3, 2025; Accepted January 30, 2025

program at Mahamakut Buddhist University (Main campus and Isan campus) enrolled in Practicum 1, Practicum 2, and Practicum of 3 courses. By collecting data on every person, instructors, and field advisors, total 77 person.

The research results found that: 1. The use of Buddhist principles Sappurisdhamma 7 in all aspects was at the highest level in the practicum, especially Kalanutthana (knowing the proper time), Mattanutthana (knowing moderation), Dhammantthana (knowing the reasons), Attanutthana (knowing oneself), Puggalanutthana (knowing individuals), Atthanutthana (knowing the goal), and Parisanutthana (knowing the community), respectively. 2. Students integrated Buddhist principles with social work to a great extent in terms of basic work knowledge, techniques, attitudes, skills, and social work service principles. 3. Concerning the integration guidelines for Buddhist principles in social work practicum, students rated instructor integration highest, followed by student integration, curriculum, and practicum agency, respectively.

Keywords: Buddhist Integration; Practicum; Social Work

บทนำ

ท่ามกลางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา วัฒนธรรม เป็นต้น การพัฒนาไม่ได้นำมาซึ่งความเจริญเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่การพัฒนายังนำมาซึ่งปัญหาในหลาย ๆ ด้านเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากปัญหาสังคมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันล้วนส่งผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจ มีคนจำนวนไม่น้อยที่ต้องการความช่วยเหลือเพื่อให้ตนเองและครอบครัวก้าวพ้นจากสภาพปัญหาและมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เมื่อเป็นเช่นนี้ งานสังคมสงเคราะห์จึงเข้ามามีบทบาทในการช่วยแก้ปัญหา ดังกล่าวให้กับประชาชนดังปรัชญาของงานสังคมสงเคราะห์ที่ว่า “ช่วยเขาเพื่อให้เขาช่วยเหลือตนเองได้” งานสังคมสงเคราะห์ในประเทศไทยได้รับการยอมรับและมีบทบาทมากขึ้นในการช่วยเหลือประชาชนที่ประสบปัญหา ดังจะเห็นได้จากจำนวนมหาวิทยาลัยที่เปิดทำการเรียนการสอนสังคมสงเคราะห์ในประเทศไทยในปัจจุบันที่มีมากขึ้นถึง 6 แห่ง แต่มีมหาวิทยาลัยสงฆ์เพียง 2 แห่งเท่านั้นที่มีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการกับการเรียนการสอน ทำให้หลักสูตรมีความแตกต่างไปจากมหาวิทยาลัยอื่น แต่ทั้งนี้ยังคงเนื้อหาศาสตร์ที่เป็นสากลอยู่ หลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เริ่มเปิดการเรียนการสอนครั้งแรกในปี พ.ศ.2554 มีวัตถุประสงค์ในการผลิตบัณฑิต คือ 1. เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม จิตสาธารณะ จรรยาบรรณทางวิชาชีพและชี้นำสังคมไปในแนวทางที่ถูกต้องและเหมาะสม 2. เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ ทักษะคิด และทักษะทางวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ มีวิธีวิทยาในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์และทักษะทางวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ สามารถประยุกต์และพัฒนาเครื่องมือการทำงานในระดับจุลภาคและมหภาค และ 3. เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีความสามารถในการบูรณาการความรู้ ทักษะทางวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ เทคโนโลยี และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานทางสังคมสงเคราะห์ จะเห็นได้ว่าหลักสูตรให้ความสำคัญและมุ่งส่งเสริมให้นักศึกษามีความสามารถในการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ (Bachelor of Social Work Program in Social Work, 2020) ซึ่งเป็นไปตามปรัชญาของมหาวิทยาลัยที่ว่า “ความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา” การผลิตบัณฑิตทางด้านสังคมสงเคราะห์จึงมีความแตกต่างจากสาขาวิชาอื่นในมหาวิทยาลัย คือ บัณฑิตสังคมสงเคราะห์จะต้องผ่านการฝึกภาคปฏิบัติ 3 รายวิชา

ก่อนจบการศึกษา การฝึกภาคปฏิบัตินับเป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้นักศึกษาสังคมสงเคราะห์เป็นผู้ที่มีความพร้อมก่อนที่จะออกไปปฏิบัติงานจริง เนื่องจากการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์เป็นการทำงานกับมนุษย์ที่มีชีวิตและจิตใจ ดังนั้น ความรู้ ทักษะและประสบการณ์ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยต่อยอดในการทำงานในอนาคต โดยเฉพาะ “การเคารพสิทธิ ศักดิ์ศรี คุณค่าความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาค ความเท่าเทียม เป็นธรรม และการทำงานที่เน้น การรวบรวมข้อมูล ค้นหาข้อเท็จจริง สัมภาษณ์ สอบประวัติ เยี่ยมบ้าน และการสืบเสาะข้อเท็จจริง รวมทั้งการติดตามประเมินผล (Boonyarattanasoontorn, Kumhom, Kammanat and Kamdang, 2021)-ผู้วิจัยในฐานะอาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จึงเล็งเห็นและให้ความสำคัญกับการบูรณาการหลักสูตรในหลักสูตรการเรียนการสอน และจากการดำเนินการเรียนการสอนในรายวิชาฝึกภาคปฏิบัติทั้ง 3 รายวิชาที่ผ่านมา หลักสูตรยังไม่ได้ทำการศึกษาติดตาม และประเมินผลเรื่องการบูรณาการในการนำหลักสูตรไปประยุกต์ใช้อย่างเป็นรูปธรรม

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง พหุบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ โดยหลักสูตรที่คณะนักวิจัยจะใช้ในการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ หลักสูตร 7 หมายถึง ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมของคณติ เหตุผลที่คณะผู้วิจัยเลือกหลักสูตรนี้เนื่องจากหลักสูตรทั้ง 7 ประการดังกล่าวเหมาะสมกับการผลิตบัณฑิตที่พร้อมด้วยคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อออกไปเป็นนักสังคมสงเคราะห์ที่มีคุณภาพในอนาคตและเพื่อมุ่งเป้าสู่การพัฒนาหลักสูตรให้ได้มาตรฐานสอดคล้องกับอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย อีกทั้งยังช่วยเสริมสร้างให้นักศึกษาสาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์เป็นบุคคลที่มีคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณทางวิชาชีพ เป็นบุคลากรที่มีคุณภาพ มีความสามารถในการประกอบวิชาชีพสังคมสงเคราะห์อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญทางการทำงานด้านงานสังคมสงเคราะห์ของประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักสูตรที่นำไปใช้ในการฝึกภาคปฏิบัติสังคมสงเคราะห์
2. เพื่อศึกษาวิธีบูรณาการหลักสูตรกับงานสังคมสงเคราะห์
3. เพื่อเสนอแนวทางการบูรณาการการฝึกภาคปฏิบัติของหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องที่นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มี 2 แนวคิด ได้แก่ 1. แนวคิดเกี่ยวกับการบูรณาการ 2. หลักสูตรที่นำมาประยุกต์ใช้กับการฝึกภาคปฏิบัติสังคมสงเคราะห์ ประกอบด้วย 2.1 หลักสูตร 7 2.2 งานสังคมสงเคราะห์

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม โดยเก็บข้อมูลเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

- 1) ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 65 คน ได้แก่ นักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสานที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาการฝึกภาคปฏิบัติ 1 การฝึกภาคปฏิบัติ 2 และการฝึกภาคปฏิบัติ 3 โดยเก็บข้อมูลทุกรูป/คน
- 2) ข้อมูลเชิงคุณภาพประกอบด้วยการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย อาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์บัณฑิต อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนาม และ นักศึกษาที่ลงทะเบียนฝึกภาคปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ นักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสานที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาการฝึกภาคปฏิบัติ 1 การฝึกภาคปฏิบัติ 2 และการฝึกภาคปฏิบัติ 3 จำนวน 65 คน อาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์บัณฑิตส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน จำนวน 6 รูป/คน อาจารย์ที่ปรึกษา

ภาคสนามส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน จำนวน 6 คน และนักศึกษาที่ลงทะเบียนฝึกภาคปฏิบัติส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน จำนวน 6 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษานี้มี 2 ประเภท คือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

4.1 แบบสอบถาม สร้างขึ้นจากกรอบแนวคิดที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม เพื่อใช้สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล แบบสอบถามประกอบด้วย คำถามปลายปิด (Close-Ended Questions) และคำถามปลายเปิด (Open-Ended Questions) โดยแบ่งคำถามออกเป็น

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ สถานะ อายุ ชั้นปีที่ศึกษา รายวิชาที่ลงทะเบียนฝึกภาคปฏิบัติ ลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบ (Checklist)

ส่วนที่ 2 การใช้หลักพุทธธรรม (สัปปุริสธรรม 7) ในการฝึกภาคปฏิบัติ ได้แก่ อัมมัญญา (รู้เหตุ) อัตถัญญา (รู้จุดมุ่งหมาย) อัตตัญญา (รู้จักตน) มัตตัญญา (รู้จักประมาณ) กาลัญญา (รู้จักเวลา) ปริสสัญญา (รู้จักชุมชน) และปุคคลัญญา (รู้จักบุคคล) ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับของลิเคอร์ท (Likert Scale)

ส่วนที่ 3 การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสังคมสงเคราะห์ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงาน พื้นฐาน ทักษะ เทคนิค และหลักการให้บริการของนักสังคมสงเคราะห์ ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับของลิเคอร์ท (Likert Scale)

ส่วนที่ 4 ความคิดเห็นต่อแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ ได้แก่ นักศึกษา อาจารย์ หลักสูตร และหน่วยงานฝึก ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับของลิเคอร์ท (Likert Scale)

4.2 แบบสัมภาษณ์ แบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง ได้จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารข้อมูล และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาแล้วสร้างแบบสัมภาษณ์ โดยมีขั้นตอนการพัฒนาแนวทางการสร้างแบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้างโดยพัฒนาประเด็นจากการวิเคราะห์เอกสารต่าง ๆ และจากการประมวลผลข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามของนักศึกษา

การทดสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือ

1. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปขอคำแนะนำจากที่ปรึกษางานวิจัยและนำมาปรับปรุงแก้ไข
2. นำเครื่องมือที่ได้ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 รูป/คน เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) และความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) และปรับแก้ไขก่อนนำไปใช้ในงานวิจัย
3. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับนักศึกษาสาขาสังคมสงเคราะห์ ศาสตรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน 30 ชุด เพื่อทดสอบความชัดเจนและข้อบกพร่อง

ความเชื่อถือของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษานี้ได้มีการทดสอบความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) ดังต่อไปนี้

1. ความเที่ยงตรง (Validity) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาและตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) และความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ (Wording) โดยได้ค่า IOC 0.94 จากนั้นจึงนำแบบสอบถามไปให้นักศึกษาทำแบบสอบถาม

2. ความเชื่อมั่น (Reliability) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นมาและปรับปรุง แก้ไขไปทำการทดสอบ (Try-Out) จำนวน 30 ชุดกับกลุ่มตัวอย่างที่เลือกไว้ ในที่นี้คือ นักศึกษาสาขาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อทดสอบคุณภาพแบบสอบถาม

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1) วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามหลังจากสิ้นสุดระยะเวลาการฝึกภาคปฏิบัติแก่นักศึกษาที่ลงทะเบียนในรายวิชาการฝึกภาคปฏิบัติ 1 (SO1236) จำนวน 23 รูป/คน รายวิชาฝึกภาคปฏิบัติ 2 (SO1237) จำนวน 25 รูป/คน และรายวิชาฝึกภาคปฏิบัติ 3 (SO1238) จำนวน 17 รูป/คน

2) วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยติดต่อประสานงานขอสัมภาษณ์ นักศึกษาที่ลงทะเบียนฝึกภาคปฏิบัติรายวิชาละ 2 รูป/คน อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามรายวิชาละ 2 คน และอาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์บัณฑิต 6 รูป/คน โดยเนื้อหาการสัมภาษณ์จะเกี่ยวข้องกับการนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ในการฝึกภาคปฏิบัติ และหลังจากถอดเทปเสร็จผู้วิจัยได้นำเอกสารไปให้นักศึกษา อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนาม อาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์บัณฑิต แต่ละรูป/คนตรวจสอบความถูกต้อง

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาประมวลผลเพื่อสรุปผล โดยในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บแบบสอบถามที่ได้มาประมวลผลเพื่อสรุปผล โดยการวิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีการทางสถิติด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ เพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package to the Sciences หรือ SPSS) โดยใช้ค่าสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เพื่อหาความถี่และค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย (Mean) การหาค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การทดสอบค่าที (t-Test แบบ Independent Samples) และการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (F-test แบบ One-way ANOVA) หากพบความแตกต่างจึงทำการเปรียบเทียบรายคู่โดยมีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) โดยทดสอบภายใต้ค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งใช้วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของนักศึกษา การบูรณาการหลักพุทธธรรม (หลักสัปปริสธรรม 7) เกณฑ์การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้หลักพุทธธรรม (สัปปริสธรรม 7) ในการฝึกภาคปฏิบัติ การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสังคมสงเคราะห์ และความคิดเห็นต่อแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ 5 ระดับ ดังนี้

$$\text{ฟิสัย} = \frac{\text{คะแนนสูงสุด}-\text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}}$$

$$\text{จำนวนชั้น} = \frac{5-1}{5} = 4 = 0.8$$

2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้ทำโดยนำข้อมูลที่ได้จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้เชี่ยวชาญ มาดำเนินการจัดระบบระเบียบและหมวดหมู่ เพื่อวิเคราะห์และเชื่อมโยงข้อมูลนำข้อมูลที่ได้มาเรียบเรียงและสรุปผล

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

นำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาประกอบตาราง

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่นำไปใช้ในการฝึกภาคปฏิบัติสังคมสงเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาใช้หลักพุทธธรรม (สัปปุริสธรรม 7) ในการฝึกภาคปฏิบัติ ในระดับมากที่สุด ด้านกาลัญญตา (ผู้รู้จักกาล) ด้านมัตตัญญตา (ผู้รู้จักประมาณ) ด้านธัมมัญญตา (ผู้รู้จักเหตุ) ด้านอัตตัญญตา (ผู้รู้จักตน) ด้านปุคลัญญตา (ผู้รู้จักบุคคล) ด้านอถัญญตา (ผู้รู้จักผล/รู้จุดมุ่งหมาย) และ ด้านปริสสัญญตา (ผู้รู้จักชุมชน) ดังตารางสรุป ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักศึกษานำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการฝึกภาคปฏิบัติสังคมสงเคราะห์

หลักพุทธธรรม	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
กาลัญญตา (ผู้รู้จักกาล)	4.58	.487	มากที่สุด
มัตตัญญตา (ผู้รู้จักประมาณ)	4.44	.490	มากที่สุด
ธัมมัญญตา (ผู้รู้จักเหตุ)	4.42	.538	มากที่สุด
อัตตัญญตา (ผู้รู้จักตน)	4.41	.501	มากที่สุด
ปุคลัญญตา (ผู้รู้จักบุคคล)	4.40	.672	มากที่สุด
อถัญญตา (ผู้รู้จักผล/รู้จุดมุ่งหมาย)	4.38	.541	มากที่สุด
ปริสสัญญตา (ผู้รู้จักชุมชน)	4.38	.600	มากที่สุด
รวม	4.43	.486	มากที่สุด

ส่วนการเปรียบเทียบความคิดเห็นการใช้หลักพุทธธรรมในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน พบว่า ด้านที่มีความคิดเห็นต่างกัน ได้แก่ ด้านมัตตัญญตา ด้านธัมมัญญตา ด้านปุคลัญญตา และด้านปริสสัญญตา ดังตารางสรุป ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงการเปรียบเทียบความคิดเห็นการใช้หลักพุทธธรรมในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน

หลัก พุทธธรรม	ส่วนกลาง		การแปลผล	วิทยาเขต อีสาน		การแปลผล	t	Sig.	แปลผล
	$\bar{X}$	S.D.		$\bar{X}$	S.D.				
ธัมมัญญตา	4.59	0.45	มากที่สุด	4.22	0.57	มากที่สุด	2.913	.005*	แตกต่าง
อถัญญตา	4.48	0.46	มากที่สุด	4.26	0.61	มากที่สุด	1.657	.103	ไม่แตกต่าง
อัตตัญญตา	4.49	0.47	มากที่สุด	4.31	0.52	มากที่สุด	1.494	.140	ไม่แตกต่าง
มัตตัญญตา	4.56	0.44	มากที่สุด	4.29	0.51	มากที่สุด	2.310	.024*	แตกต่าง
กาลัญญตา	4.67	0.37	มากที่สุด	4.48	0.59	มากที่สุด	1.518	.136	ไม่แตกต่าง
ปริสสัญญตา	4.53	0.55	มากที่สุด	4.22	0.62	มากที่สุด	2.149	.035*	แตกต่าง
ปุคลัญญตา	4.55	0.56	มากที่สุด	4.22	0.75	มากที่สุด	2.044	.045*	แตกต่าง
ผลรวม	4.55	0.40	มากที่สุด	4.28	0.54	มากที่สุด	2.292	.025*	แตกต่าง
N=35			N=30						

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาวิธีบูรณาการหลักพุทธธรรมกับงานสังคมสงเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษามีการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสังคมสงเคราะห์ในระดับมากที่สุด ในเรื่องการบูรณาการด้านความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานพื้นฐาน ดังตารางสรุป ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักศึกษาในการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสังคมสงเคราะห์

ความคิดเห็น	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานพื้นฐาน	4.49	0.553	มากที่สุด
เทคนิค	4.44	0.618	มากที่สุด
ทัศนคติ	4.43	0.694	มากที่สุด
ทักษะ	4.42	0.649	มากที่สุด
หลักการให้บริการของนักสังคมสงเคราะห์	4.40	0.644	มากที่สุด

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อเสนอแนวทางการบูรณาการการฝึกภาคปฏิบัติของหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษามีความคิดเห็นต่อแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ด้านอาจารย์ มากที่สุด ดังตารางสรุป ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสังคมสงเคราะห์ศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ความคิดเห็น	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
อาจารย์	4.52	0.549	มากที่สุด
นักศึกษา	4.44	0.607	มากที่สุด
หลักสูตร	4.44	0.524	มากที่สุด
หน่วยงานฝึกภาคปฏิบัติ	4.44	0.583	มากที่สุด

สรุปความคิดเห็นด้านการบูรณาการจากการสัมภาษณ์

จากการสัมภาษณ์นักศึกษาสังคมสงเคราะห์ศาสตรบัณฑิตที่ลงทะเบียนฝึกภาคปฏิบัติทั้ง 3 รายวิชา พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ ในระหว่างเรียนอาจารย์ผู้สอนมีการยกตัวอย่างหลักธรรมควบคู่ไปกับการสอนอยู่เสมอ ส่วนมากจะเป็นหลักธรรมง่าย ๆ ที่สามารถประยุกต์ใช้ได้ทั้งในชีวิตประจำวัน การเรียนการสอนและการฝึกภาคปฏิบัติ ส่วนการสัมภาษณ์อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามที่ดูแลนักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติทั้ง 3 รายวิชาและทั้ง 2 วิทยาเขต พบว่า อาจารย์ที่ปรึกษาส่วนใหญ่มองว่าเป็นเรื่องดีที่มีการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ร่วมกับการฝึกภาคปฏิบัติ เพราะเป็นการปลูกฝังและชี้แนะในสิ่งที่ดี ๆ ให้นักศึกษานำมาใช้ทั้งในชีวิตประจำวันและการฝึกภาคปฏิบัติและมองว่าเป็นจุดเด่นของมหาวิทยาลัยที่มหาวิทยาลัยอื่นไม่มีและการสัมภาษณ์อาจารย์ประจำหลักสูตรทั้ง 2 วิทยาเขต พบว่า อาจารย์ประจำหลักสูตรทุกคนมองว่าการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์เป็นสิ่งจำเป็นและเป็นประโยชน์การสอดแทรกหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเข้าไปในแต่ละรายวิชานั้นว่าเป็นเอกลักษณ์ประจำมหาวิทยาลัยที่มีการบูรณาการพระพุทธศาสนาเข้ากับศาสตร์ที่เป็นสากล หากนักศึกษาสามารถนำไปประยุกต์ใช้จะเกิดประโยชน์กับทุกภาคส่วน

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ คือ การบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 ในการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์

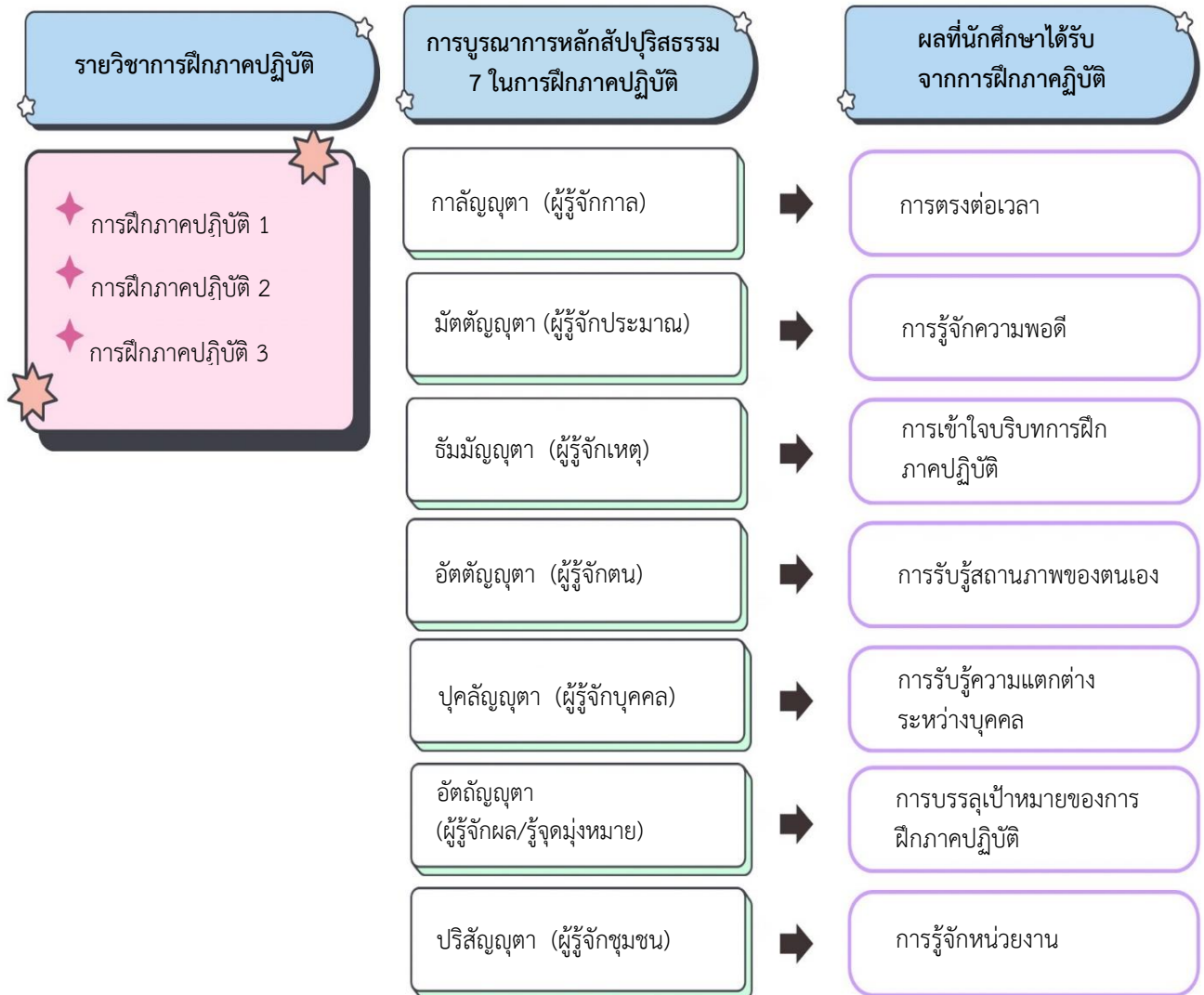

Figure 1: The New Body of Knowledge

จากแผนภาพองค์ความรู้เกี่ยวกับการบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 ในการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ ทำให้ทราบองค์ความรู้ใหม่เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์หลักสัปปุริสธรรม 7 บูรณาการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ ดังนี้

ด้านกาลัญญตา (ผู้รู้จักกาล) นักศึกษาที่ออกฝึกภาคปฏิบัติต้องเป็นผู้ตรงต่อเวลาและความรับผิดชอบต่อทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ต้องรักษาความลับของผู้ใช้บริการ เคารพในการให้เกียรติผู้ร่วมงานและปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพอย่างเคร่งครัด

ด้านมัตตัญญตา (ผู้รู้จักประมาณ) นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติต้องรู้จักความพอดี ในทุก ๆ ด้าน ไม่ทำอะไรที่เกินความสามารถของตนเองเพราะอาจก่อให้เกิดความเสียหายได้ ไม่ใช่หลักตัดสินหรือใช้อคติในการทำงาน

ทั้งกับเพื่อนร่วมงานและผู้ให้บริการ ปรัชญาหรือกับอาจารย์ที่ปรึกษาเมื่อพบว่าปัญหาของผู้ใช้บริการเกินความสามารถของตนเองและส่งผลต่อเมื่อพบข้อจำกัดที่ไม่สามารถทำงานกับผู้ให้บริการได้

ด้านธัมมัญญา (ผู้รู้จักเหตุ) นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติต้องเข้าใจบริบทของการฝึกภาคปฏิบัติและรู้ว่าหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองคืออะไร ในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่ต้องยอมรับว่าแต่ละคน/กลุ่ม/ชุมชน แม้จะมีปัญหาเหมือนกันแต่การแก้ปัญหาอาจต่างกัน

ด้านอัตตัญญา (ผู้รู้จักตน) นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติต้องรู้ว่าตนเองคือใคร มีสถานภาพอะไร ควรประพฤติปฏิบัติตนเช่นไร และต้องคำนึงถึงการตระหนักในคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยประเมินและวิเคราะห์ตนเองตลอดเวลาการฝึกภาคปฏิบัติ ใช้การสะท้อนคิดทั้งกับตนเองและกับผู้ให้บริการ

ด้านปุคลัญญา (ผู้รู้จักบุคคล) นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติต้องรู้ว่าแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกัน การทำงานสังคมสงเคราะห์เป็นการทำงานกับมนุษย์ซึ่งมีชีวิต มีจิตใจ มีความรู้สึกนึกคิด ดังนั้น การปฏิบัติงานต้องใช้วิธีการสื่อสาร 2 ทางในการทำความรู้จักรับกับผู้ให้บริการ โดยฟังมากกว่าการตั้งคำถามในระหว่างการสนทนา เลือกใช้คำที่มีความหมายเชิงบวกเพื่อเสริมพลังและเปิดโอกาสให้ผู้ให้บริการแสดงความคิดเห็นและความรู้สึก

ด้านอัตถัญญา (ผู้รู้จักผล/รู้จุดมุ่งหมาย) นักศึกษาต้องทราบเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการฝึกภาคปฏิบัติงานแต่ละรายวิชาคืออะไร ไม่ควรทำอะไรที่เกินขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบของ นอกจากได้รับมอบหมายจากอาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนาม

ด้านปริสสัญญา (ผู้รู้จักชุมชน) นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติต้องรู้จักหน่วยงานหรือชุมชนที่นักศึกษาเข้าไปทำงานด้วยโดยใช้หลักการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ใช้เทคนิคการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนในการทำงาน

นอกจากนี้ การบูรณาการยังจำเป็นต้องอาศัยความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานพื้นฐาน เทคนิค ทักษะ ทักษะ และหลักการให้บริการของนักสังคมสงเคราะห์

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า มีการใช้หลักพุทธธรรม (สัปปริสธรรม 7) ทุกด้านในระดับมากที่สุดในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษา ดังนี้ ด้านกาลัญญา (ผู้รู้จักกาล) มากที่สุด รองลงมาได้แก่ ด้านมัตตัญญา (ผู้รู้จักประมาณ) ด้านธัมมัญญา (ผู้รู้จักเหตุ) ด้านอัตตัญญา (ผู้รู้จักตน) ด้านปุคลัญญา (ผู้รู้จักบุคคล) ด้านอัตถัญญา (ผู้รู้จักผล/รู้จุดมุ่งหมาย) และ ด้านปริสสัญญา (ผู้รู้จักชุมชน) ตามลำดับจากผลการวิจัยในครั้งนี้จะเห็นได้ว่านักศึกษาได้นำหลักกาลัญญา (ผู้รู้จักกาล) ไปใช้ในการฝึกภาคปฏิบัติมากที่สุด สอดคล้องกับ Podapol, and Podapol (2020) ศึกษาเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักสัปปริสธรรมในการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอโพธาราม จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์ใช้หลักสัปปริสธรรมในการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ด้านที่มีการประยุกต์ใช้สูงสุด คือ กาลัญญา (รู้จักกาล) และสอดคล้องกับการศึกษาของ Chaiyaphan (2017) ที่ศึกษาเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการส่งเสริมประสิทธิผลในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุบลราชธานี ในส่วนของข้อมูลคุณภาพ พบว่า องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น รู้จักเวลา รู้คุณค่าของเวลา มีขั้นตอนในการทำงานในการทำงานให้บริการประชาชนตามหลักกาลัญญา คือ การเป็นผู้รู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสมส่งผลต่อประสิทธิผลในการบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพราะระยะเวลาที่ต้องใช้ในการบริหารงานหรือการปฏิบัติงาน เช่น การแบ่งเวลา ทำให้ถูกจังหวะ ทำให้ตรงเวลา ให้ทันเวลา ให้เหมาะสมเวลา โดยตระหนักถึงภาระหน้าที่ความรับผิดชอบ เป้าหมายและมาตรฐาน การบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาเรื่อง คุณลักษณะของนักการเมืองท้องถิ่นที่พึงประสงค์ของประชาชน

ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ของ Phra Promwihan Athidhammo (Daendongying) (2021) ในส่วนของข้อมูลเชิงคุณภาพ พบว่า นักการเมืองท้องถิ่นควรทำงานให้ตรงต่อเวลาจัดลำดับความสำคัญของงานก่อนและหลัง แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ทันต่อเหตุการณ์และเวลาที่เหมาะสม จัดเวลาให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรและประชาชน มีการส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการรับฟังปัญหาจากประชาชน มีการกำหนดว่าต้องปฏิบัติงานตามวัน เวลา ที่กำหนดทั้งในสถานที่และนอกสถานที่และต้องทันต่อข่าวสารบ้านเมืองให้ความสำคัญกับกรอบเวลาของการทำงานเพื่อพัฒนาท้องถิ่นให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามนโยบายที่ตั้งไว้ แต่ขัดแย้งกับการศึกษาของ Detophat (2022) เรื่อง การประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งความสุขของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยา เขต 2 ผลการวิจัยเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้ดังนี้ ด้านการรู้จักชุมชน ด้านการรู้จักตน ด้านการรู้จักบุคคล ด้านการรู้หลักการ ด้านการรู้จักประมาณ ด้านการรู้ความมุ่งหมายและด้านการรู้จักเวลาตามลำดับ และเมื่อศึกษาในรายละเอียด พบว่า นักศึกษาใช้หลักการรักษาความลับในการฝึกภาคปฏิบัติมากที่สุด ซึ่งตรงกับประกาศสภาวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ เรื่อง มาตรฐานการให้บริการของผู้ประกอบวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ พ.ศ. 2564 มาตรฐานจรรยาบรรณ องค์กรประกอบที่ 3 จรรยาบรรณต่อผู้ใช้บริการ ได้แก่ ยึดประโยชน์สูงสุดของผู้ใช้บริการ โดยเคารพในศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นมนุษย์ ความแตกต่างหลากหลาย สิทธิความเป็นส่วนตัว รักษาความลับของผู้ใช้บริการ ยึดหลักการมีส่วนร่วมและสัมพันธ์ทางวิชาชีพ รวมทั้งให้ความสำคัญต่อผู้ที่มีความต้องการพิเศษและพิทักษ์คุ้มครองและพัฒนาความเป็นอยู่ที่ดีของบุคคล ครอบครัว กลุ่มคนหรือชุมชน (Royal Gazette. 2021) และสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ Course Professor Central 1 (2023) ที่กล่าวไว้ว่า “ในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาในเรื่องการรักษาความลับของผู้ใช้บริการ บางอย่างก็ต้องปรึกษากับที่ปรึกษา กับคนที่คอยดูแลเราว่า อันนี้ทำได้ไหม อันนั้นทำได้ไหม เพื่อที่จะเป็นการเรียนรู้ว่าอะไรควรทำ ไม่ควรทำ” และสอดคล้องกับ Kumhom (2013) ที่อธิบายว่า การเก็บรักษาข้อมูลส่วนตัวของผู้ใช้บริการ โดยไม่นำข้อมูลไปเปิดเผยแก่ผู้อื่น ทำให้เกิดความเสียหายต่อผู้ใช้บริการและครอบครัว การรักษาความลับของผู้ใช้บริการยังรวมถึงหน่วยงาน เพื่อนร่วมงานระหว่างหน่วยงานที่ต้องมีการกำหนดกฎระเบียบ ขององค์กรในการรักษา

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า นักศึกษามีการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสังคมสงเคราะห์ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดในทุกด้าน ทั้งด้านการบูรณาการด้านความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานพื้นฐาน ด้านเทคนิค ด้านทัศนคติ ด้านทักษะ และด้านหลักการให้บริการของนักสังคมสงเคราะห์ ตามลำดับจากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่านักศึกษาได้บูรณาการหลักพุทธธรรมกับความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานพื้นฐานมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Parimethachai (2022) ศึกษาเรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม ผลการวิจัย พบว่า การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ด้าน ดังนี้ 1. ด้านความรู้ ต้องมีความรู้เรื่องศิลปะร่วมสมัยเป็นอย่างดี 2. ด้านทักษะ ต้องมีทักษะด้านความคิดสร้างสรรค์ ทักษะในการประสานงาน ทักษะในการแก้ปัญหา 3. ด้านความสามารถ ต้องมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การทำงานเป็นทีม การสื่อสารภายในองค์กร การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ และเป็นไปในทิศทางเดียวกับการศึกษาของ Dockthaisong, Raksamueng, and Maharattanasakul (2017) ที่ศึกษาเรื่อง การบูรณาการพุทธธรรมเพื่อนำไปใช้ในการบริหารงานภาครัฐอย่างกลุ่มเล็ก ในการศึกษาในระดับสูงของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเพื่อเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน ผลการศึกษา เรื่องการบูรณาการการประยุกต์ใช้พุทธธรรมในวิชารัฐประศาสนศาสตร์ พบว่า จะช่วยให้การบริหารงานภาครัฐมีความโปร่งใสมากขึ้น เนื่องจากหลักพุทธธรรมเป็นเรื่องของอุดมการณ์ที่ยิ่งใหญ่ที่ต้องการให้มนุษย์พ้นทุกข์ การบริหารงานภาครัฐ

มีฐานคติพุทธธรรมรองรับจะทำให้การบริหารงานภาครัฐมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล กล่าวคือการบริหารงานภาครัฐมีอุดมการณ์พุทธธรรม เพื่อความผาสุกของประชาชน สร้างความเป็นธรรมให้กับสังคม และนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ Chankhiaw (2016) เรื่อง การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา โดยพุทธวิธีบูรณาการ พบว่า ในภาพรวมนักเรียนมีความคิดเห็นระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง ในเรื่องการใช้นิทานชาดกประกอบการเรียนรู้พุทธวิธีบูรณาการ ทำให้เกิดการคิดอย่างมีเหตุผลและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตและสังคมได้ด้วยการประยุกต์หลักธรรมนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อทำให้เกิดประโยชน์สุขแก่ตนเอง ผู้อื่นและสังคม ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ Phra Dhammakosajarn (Prayoon Dhammachitto) (2009) ที่กล่าวว่า การบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ มี 2 รูปแบบ คือ การปรับศาสตร์เข้าหาพระพุทธศาสนา และการปรับพระพุทธศาสนาเข้าหาศาสตร์ คือ เป็นการปรับพระพุทธศาสนาเข้าหาศาสตร์สมัยใหม่ คือ ใช้ศาสตร์สมัยใหม่เป็นตัวตั้งแล้วนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นส่วนเสริม เพื่อช่วยให้เกิดความสมบูรณ์ด้วยมิติทางศีลธรรมของศาสนา และสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ Practical training students 1 Isan Campus (2023) ที่ให้สัมภาษณ์ว่า “อาจารย์ภาคสนามได้ยกตัวอย่างการบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติ เพื่อให้เห็นภาพเชื่อมโยงกันพร้อมทั้งสอดแทรกหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้งานและการใช้ชีวิตเป็นไปในทางที่ดี” และเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการให้สัมภาษณ์ของ Practical training students 2 Isan Campus (2023) ที่ให้สัมภาษณ์ว่า “ตอนไปฝึกงานจะเน้นในเรื่องของอิทธิบาทกับพรหมวิหาร 4 เป็นหลักสำคัญจะต้องมี ต้องการให้เรามีความเมตตากรุณาที่จะช่วยเหลือคน นักศึกษาจะต้องไม่เลือกปฏิบัติ” และเช่นเดียวกับการให้สัมภาษณ์ของ Practical training students 2 Central Campus (2023) ที่อธิบายว่า “ส่วนมากที่ได้ใช้จริง ๆ และใช้ในชีวิตประจำวันในการไปฝึกงาน ก็จะมีการสุภาพอ่อนโยนต่อพี่ ๆ ที่ทำการฝึกให้ การใช้กิริยาที่สุภาพ การไหว้จาก การอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่แข็งกระด้าง ไปมาลาไหว้ ให้พี่เขารู้สึกว่าเราเป็นเด็กน่ารัก แล้วก็ไม่ได้ผิดในสิ่งที่คนอื่นไม่ชอบค่ะ การเชื่อฟังก็คือให้เชื่อฟังพี่ ๆ แล้วเป็นการรับฟังด้วยเหตุผล แล้วก็ทำด้วยใจจริง” นอกจากนี้เป็นการรู้จักสถานที่ที่มีกาลเทศะต่อสถานที่ไม่ทำผิดในสถานที่ของเขา ให้เกียรติของสถานที่

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า นักศึกษามีความคิดเห็นต่อแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งในด้านอาจารย์ ด้านนักศึกษา ด้านหลักสูตร และด้านหน่วยงานฝึกภาคปฏิบัติ ตามลำดับ เมื่อศึกษารายละเอียดรายข้อ พบว่า นักศึกษามีความเห็นว่าง่ายควรเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้เรียนรู้ประสบการณ์จริงนอกห้องเรียนมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Suknaisith (2021) เรื่องการจัดการเรียนรู้นอกห้องเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการประเมินโครงการสำหรับนิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยทางสังคมวิทยาเพื่อการพัฒนา ผลการวิจัย พบว่า ผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะการประเมินโครงการ ซึ่งเป็นการจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง โดยมีการวางแผนอย่างรอบคอบในการเลือกประสบการณ์ หรือกิจกรรมให้ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาการวิเคราะห์ สังเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ คิดสร้างสรรค์ การเรียนโดยนำประสบการณ์ส่งเสริมพัฒนาการในทุก ๆ ด้านรวมถึงพัฒนาการทางสติปัญญา ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและจิตวิญญาณ ตลอดจนช่วยให้ผู้เรียนมีการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นมากขึ้น รู้จักเข้าใจตนเอง มีการตรวจสอบค่านิยม เจตคติของตนมากขึ้น ช่วยให้ผู้เรียนเรียนอย่างกระตือรือร้น มีส่วนร่วมในการลงมือกระทำ ได้ฝึกทักษะการสังเกต การตั้งคำถาม การคิดวิเคราะห์ และการค้นคว้าด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับ National Education Act 1999, Section 24 (3) ความเป็นให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้แบบบูรณาการของ

Jedsadawiroj (2003) ไม่ว่าจะเป็น การบูรณาการเชิงเนื้อหาสาระ การบูรณาการกับกระบวนการเรียนรู้ การบูรณาการเชิงวิธีการ ที่เป็นการผสมผสานวิธีการสอนแบบต่าง ๆ เข้ามา ร่วมกับการสอน เพื่อให้ การสอน มีหลากหลายวิธี เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ อย่างสัมพันธ์กัน เช่น การสนทนา การอภิปราย การบรรยาย การค้นคว้า การศึกษานอกห้องเรียน เป็นต้น และเป็นไปในทิศทางเดียวกับ คำกล่าวของ Priest (1990) ที่ได้ อธิบายว่า การศึกษานอกห้องเรียนเป็นวิธีการที่ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เน้นการลงมือปฏิบัติ นอกห้องเรียนและเช่นเดียวกับ Lappin (2000) ที่อธิบายว่า การศึกษานอกห้องเรียนทำให้หลักสูตรสมบูรณ์ และครอบคลุมมากขึ้น โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นทั้งภายในและนอกห้องเรียน ซึ่ง Association of Experiential Education (AEE) (2003) ได้สรุปหลักการเรียนรู้ นอกห้องเรียนที่เน้นประสบการณ์ ประกอบด้วย 1. เกิดจากผู้สอนวางแผนในการเลือกประสบการณ์หรือกิจกรรมให้ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีการ พัฒนาทักษะการแก้ปัญหา การคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างสรรค์อย่างมีวิจารณญาณ 2. เรียนโดยนำ ประสบการณ์ส่งเสริมพัฒนาการในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม จิตวิญญาณ ช่วยให้ นักเรียนมีการสื่อสารปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและเข้าใจตนเองมากขึ้น 3. ช่วยให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้น มีส่วนร่วม และลงมือทำรวมถึงได้ฝึกทักษะด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น การตั้งคำถาม การสังเกต การค้นคว้าด้วยตนเอง นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริงของ Khammani (2005) ที่อธิบายว่า การให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนเข้าไปเจอปัญหาในสภาพที่แท้จริง โดยร่วมกันศึกษา เรียนรู้ แสวงหาข้อมูล วิธีการที่จะแก้ปัญหา ทำให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์เดิมซึ่งกันและกันมา สร้างเป็นประสบการณ์ใหม่เพื่อเสริมสร้างความรู้ใหม่และสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ Practical training students 3 Isan Campus (2023) ที่ให้สัมภาษณ์ว่า “ช่วงเรียนอาจารย์จะพาไปศึกษาดูงานตามสถานที่จริง ว่าที่ ๆ ที่อยู่ใกล้ปฏิบัติงานต้องทำอะไรบ้าง มีกระบวนการในการทำงานอย่างไร เวลาที่เราจะต้องไปพบ ผู้ใช้บริการจะต้องวางตัวอย่างไร หรืออยู่ต่อหน้าหัวหน้างานจะทำอย่างไร แล้วเราจะนำความรู้ที่ได้เรียนมาจาก ในห้องเรียนมาประยุกต์ใช้อย่างไร”

สรุป

พุทธบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานใช้วิธีการเก็บ ข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ กลุ่มเป้าหมาย คือ นักศึกษาสังคมสงเคราะห์ส่วนกลางและวิทยา เขตอีสาน อาจารย์ที่ปรึกษาในคณะและอาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนาม การใช้หลักพุทธธรรม (สัปปุริสธรรม 7) ในการฝึกภาคปฏิบัติระดับมากที่สุด คือด้านกาลัญญา (ผู้รู้จักกาล) ด้านที่น้อยที่สุด คือด้านปริสัญญุตตา (ผู้รู้จักชุมชน) การเปรียบเทียบความคิดเห็นด้านหลักพุทธธรรมของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน ด้านที่แตกต่างกันได้แก่ ด้านมัตตัญญา (ผู้รู้จักประมาณ) ด้านธัมมัญญา (ผู้รู้จักเหตุ) ด้านบุคคลัญญา (ผู้รู้จักบุคคล) และด้านปริสัญญุตตา (ผู้รู้จักชุมชน) การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสังคมสงเคราะห์มากที่สุด เรื่อง การบูรณาการด้านความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานพื้นฐาน ด้านที่น้อยที่สุดด้านหลักการให้บริการของ นักสังคมสงเคราะห์และความคิดเห็นต่อแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการฝึกภาคปฏิบัติทาง สังคมสงเคราะห์ด้านที่มากที่สุด คือ ด้านอาจารย์ น้อยที่สุด คือ ด้านหน่วยงานฝึกภาคปฏิบัติ ส่วนความคิดเห็น ด้านการบูรณาการจากการสัมภาษณ์ นักศึกษา พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ ในระหว่างเรียนอาจารย์ผู้สอนมีการยกตัวอย่างหลักธรรมควบคู่ไปกับการเรียนการสอนอยู่เสมอ ส่วนมาก เป็นหลักธรรมง่าย ๆ การสัมภาษณ์อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนาม พบว่า ส่วนใหญ่มองว่าเป็นเรื่องดีที่มีการนำ หลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ร่วมกับการฝึกภาคปฏิบัติ เพราะเป็นการปลูกฝังและชี้แนะสิ่งดี ๆ ให้แก่นักศึกษา ส่วนการสัมภาษณ์อาจารย์ประจำหลักสูตร ส่วนใหญ่มองว่าเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นประโยชน์มากเนื่องจากเป็น

มหาวิทยาลัยส่งเสริมการเรียนการสอนจะสอดแทรกหลักสูตรเข้าไปในแต่ละรายวิชา การนำหลักสูตรไปประยุกต์ใช้จะเกิดประโยชน์ต่อทุกภาคส่วน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ควรผลักดัน ส่งเสริม สนับสนุน ให้การศึกษาระดับอุดมศึกษาบรรจุรายวิชาเกี่ยวกับหลักการทางศาสนาเข้าไปในทุกหลักสูตร

1.2 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ควรจัดหลักสูตรอบรมระยะสั้นให้แก่ ผู้ปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ในการนำหลักสูตรมาประยุกต์ใช้

1.3 มหาวิทยาลัยที่เปิดสอนหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ ควรมีการพัฒนาหลักสูตรร่วมกันเพื่อส่งเสริม การนำหลักสูตรไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาหลักสูตรอื่น ๆ ในการนำมาประยุกต์ใช้สำหรับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคม สงเคราะห์

2.2 ควรศึกษาการเปรียบเทียบผลการประยุกต์ใช้หลักสูตรก่อนและหลังการประยุกต์ใช้หลักสูตร

2.3 ควรศึกษาเรื่องกรณีศึกษาโดยใช้หลักสูตรร่วมกับหลักการสังคมสงเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ

References

- Announcement of the Social Work Professional Council regarding the Standards of service for Social Work Professionals B.E. 2564 (2021, June 30). *Royal Gazette*. Volume 138, Special Section 144.
- Association of Experiential Education (AEE). 2003. *Definition of Experiential Education*. Retrieved February 5, 2016, from <https://www.aee.org/ndef.html>
- Bachelor of Social Work Program in Social Work. (2020). *Faculty of Social Sciences*. Nakhon Pathom: Mahamakut Buddhist University.
- Boonyarattanasoontorn, J., Kumhom, R., Kammanat, Y., & Kamdang, Th. (2021). Creating Value and Core Competencies of Professional Social Workers. *Journal of Social Work*, 29(1), 294-328.
- Chaiyaphan, T. (2017). *An Application of Buddhadhamma for Promoting Administrative Effectiveness in Local Administrative Organizations in Ubon Ratchatani Province*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Chankhiaw, S. (2016). Learning Management on Buddhism through Integrated Buddhist Methods. *CMRU Ganesha Journal*, 12(1), 15-27.
- Course Professor Central 1. (2023). Professor. *Interview*. June, 10.

- Detophat, Y. (2022). *Application of the Buddhist Principle of Suppurisadhamma by School Administrators Affecting the Happiness in the Workplace at Schools under Rayong Primary Educational Service Area Office 2*. (Master's Thesis). Rambhai Barni Rajabhat University. Chanthaburi.
- Dockthaisong, B., Raksamueng, S., & Maharattanasakul, p. (2017). The Integrative Buddhism Principles to Read the Profound Public Administration to Build the Mahachulalongkornrajavidyalaya Intellectual Capital through Higher Learning and Ready Toward AEC. *Journal of MCU Social Science Review*, 6(2), 69-84.
- Jedsadawiroj, S. (2003). *The Integration of Teaching and Learning Management*. Bangkok: Book Point Company Limited.
- Khammani, T. (2005). *Teaching Science: Knowledge for Organizing Effective Learning Process*. (4th ed.). Bangkok: Dansuttha Printing Company.
- Kumhom, R. (2013). *The Principle and Processes of Micro Social Work Practice*. (2nd ed.). Bangkok: Thammasat University Press.
- Lappin, E. (2000). *Outdoor Education for Behavior Disturbed Student*. Washington, D. C.: ERIC Digest.
- Ministry of Education. (2010). *National Education Act of 1999, Amended (No 2) B.E. 2022 and (No 3) B.E. 2010*. Bangkok: Printing House Transport Organization and Parcel.
- Parimethachai, P. (2022). *BuddhaDhamma Integration for Human Resource Development of the Office of Contemporary Art and Culture*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Phra Dhammakosajarn (Prayoon ThammaJitto). (2009). *The Method of Integrating Buddhism with Modern Sciences*. Ayuthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.
- Phra Promwihan Athidhammo (Daendongying). (2021). *The Desirable Characteristics of the Local Politicians in Khon Kaen Municipality*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Podapol, P., & Podapol, p. (2020). Application of Administrative Principle on Suppurisa-Dhamma to Administration of Sub-District Administrative Organizations in Phon Thong District, Roi Et Province. *Journal of Srilanchang Review*, 6(2), 83-93.
- Practical Training Students 1 Isan Campus. Student. *Interview*. May, 23.
- Practical Training Students 2 Central Campus. Student. *Interview*. June, 20.
- Practical Training Students 2 Isan Campus. Student. *Interview*. May, 23.
- Practical Training Students 3 Isan Campus. Student. *Interview*. May, 23.
- Priest, S. (1990). The Semantics of Adventure Education. In Miles, J. C. & Priest, S. (Eds.). *Adventure Education* (pp. 113-117). State College, PA: Venture Publishing.

Suknaisith, A. (2021). Learning Management Outside the Classroom to Develop Project Evaluation Skills for of Bachelor of Arts Program Students Research Field in Sociology for the Development. *Research and Development Institute Journal of Chaiyaphum Rajabhat University*, 3(2), 84-95.